

Aikuisena ammatillisessa koulutuksessa – osaamisen kehittämistä elämän eri vaiheissa

Johdanto

Aikuisten osallistuminen ammatilliseen koulutukseen on Suomessa rakentunut historiallisesti osin erillään nuorten koulutuksesta. Pitkään aikuisten ammatillista osaamisen kehittämistä säänteli oma lainsäädäntönsä, ja erityisesti näyttötutkintojärjestelmässä korostuivat työelämälähtöisyys sekä aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Ammatillisen koulutuksen vuoden 2018 reformissa nuorten ja aikuisten koulutusta koskevat säädökset koottiin saman lainsäädännön alle. Samalla osaamisperusteisuus, henkilökohtaiset opintopolut ja työpaikalla tapahtuva oppiminen nousivat koko ammatillisen koulutuksen keskeisiksi lähtökohdiksi.^{1,2,3}

Vaikka aikuiskoulutus ei siten enää muodosta samalla tavalla erillistä järjestelmää, aikuisopiskelun erityisyys ei ole kadonnut. Aikuiset tulevat koulutukseen hyvin erilaisista tilanteista. Yksi hakee ensimmäistä ammatillista tutkintoaan, toinen vaihtaa ammattia, kolmas täydentää vuosien työssä syntynyttä osaamista ja neljäs tarvitsee uuden tutkinnon työkyvyn, työllisyyden tai työmarkkinoiden muutoksen vuoksi. Ammatillinen koulutus onkin aikuiselle paitsi tutkintoon johtavaa koulutusta myös yksi keskeinen jatkuvan oppimisen ja työuran siirtymien järjestelmä. Opetushallitus määrittelee jatkuvan oppimisen juuri aikuisten osaamisen uudistamiseksi ja kehittämiseksi työelämän ja työuran eri vaiheissa.⁴

Koulutukseen hakeudutaan eri elämäntilanteista

Aikuisen hakeutuminen ammatilliseen koulutukseen tapahtuu tyypillisesti keskellä muuta elämänkulkua. Päätös opiskelusta kytkeytyy työhön, toimeentuloon sekä aiempiin koulutus- ja työelämäkokemuksiin. Koulutukseen hakeutuminen voi olla pitkään harkittu, omiin kiinnostuksen kohteisiin ja arvoihin pohjautuva ammatillinen valinta, mutta taustalla voivat olla myös työllistymiseen, riittävään toimeentuloon ja asemaan työelämässä liittyvät tavoitteet.⁵ Yksiselitteistä täsmällistä tilastoa motiiveista aikuisten ammatilliseen koulutukseen hakemiselle ei ole saatavissa.

Aikuisen koulutusvalintaa on tarpeen tarkastella moniulotteisesti. Olennaisia kysymyksiä ovat, mitä henkilö jo osaa, millaiseen työhön hän pyrkii, millaista koulutusta hän todella tarvitsee ja millä tavalla opiskelu on hänen elämäntilanteessaan mahdollista. Ohjaus kytkeytyy tällöin koulutusvalinnan lisäksi osaamisen, työuran ja elämäntilanteen yhteiseen tarkasteluun.⁵

Järjestelmän näkökulmasta aikuisten hakeutumista tukee jatkuva haku. Ammatillisen tutkinnon, lukion tai korkeakoulututkinnon jo suorittaneet hakevat ammatilliseen koulutukseen pääsääntöisesti jatkuvan haun kautta, ja koulutuksen järjestäjät määrittelevät tarjolla olevat koulutukset, hakijat ja valintamenettelyt.^{3,6} Jatkuvuus tekee hakeutumisesta perinteistä kerran vuodessa toteutuvaa hakua joustavampaa ja sopii siten hyvin tilanteisiin, joissa koulutustarve syntyy työuran aikana.

Jatkuva haku korostaa tieto-, neuvonta- ja ohjauspalvelujen merkitystä. Joustava järjestelmä on hyödyllinen vain, jos hakija pystyy löytämään siitä itselleen tarkoituksenmukaisen reitin. Kaikilla aikuisilla ei ole valmiiksi tietoa suomalaisen tutkintojärjestelmän rakenteesta, tutkintojen eroista tai siitä, voidaanko tavoiteltu osaaminen hankkia koko tutkinnon sijasta tutkinnon osalla. Erityisen tärkeää ohjaus on ihmiselle, joka ei vielä osaa nimetä tarvitsemaansa koulutusta vaan tunnistaa lähinnä ongelman: nykyinen työ on päättymässä, alaa olisi vaihdettava tai omaa osaamista pitäisi päivittää. Valtakunnallisista digitaalisista palveluista Opintopolku on tässä keskeinen ammatillisen koulutuksen tietolähde ja hakupalvelu.⁶ Digitaalisten palvelujen rinnalle tarvitaan edelleen henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa erityisesti monimutkaisissa koulutus- ja työelämäsiirtymissä.⁷

Aikuisopiskelijan polku rakentuu jo olemassa olevan osaamisen päälle

Aikuisopiskelijoille on tarjolla ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot. Opiskelijamäärät ammatillisissa tutkinnoissa ovat laskeneet vuosina 2021–2025 kaikissa tutkintotyypissä. Vuonna 2025 yli 20-vuotiaita (koko tutkinnon suorittavia) uusia opiskelijoita oli noin 48000, opiskelijoita noin 150 000 ja tutkinnon suorittaneita noin 53 000. Kokonaisissa tutkinnoissa eniten opiskelijoita on ammatillisissa perustutkinnoissa. (Taulukko 1) Vuosien 2021–2025 yli 20-vuotiaiden uusien opiskelijoiden, opiskelijoiden sekä tutkinnon suorittaneiden lukumäärät ovat olleet laskusuunnassa. Ikäraja on tässä ennen kaikkea tilastollinen raja ja ei aikuisopiskelijan yksiselitteinen määritelmä. Opiskelijamäärät osoittavat, että aikuisten koulutus on merkittävä osa ammatillista koulutusta.

Taulukko 1. Kokonaisen ammatillisen tutkinnon yli 20-vuotiaat uudet opiskelijat, opiskelijat ja tutkinnon suorittaneet 2021–2025.⁸

	Uudet opiskelijat			Opiskelijat			Tutkinnon suorittaneet		
	Ammatti-liset perustutkinnot	Ammatti- ja erikois-ammatti-tutkinnot	Yhteensä	Ammatti-liset perustutkinnot	Ammatti- ja erikois-ammatti-tutkinnot	Yhteensä	Ammatti-liset perustutkinnot	Ammatti- ja erikois-ammatti-tutkinnot	Yhteensä
2021	35 487	30 351	65 706	108 285	66 633	173 526	29 628	24 465	54 048
2022	32 922	29 478	62 289	104 421	65 841	168 987	28 680	24 114	52 755
2023	32 571	31 389	63 813	102 771	67 443	168 789	29 340	23 820	53 124
2024	33 024	28 389	61 320	102 369	66 306	167 493	29 472	26 541	55 974
2025	27 450	20 490	47 847	96 066	55 008	150 144	29 271	24 678	53 916
Yhteensä	150 876	132 948	277 401	252 129	171 036	407 916	144 030	117 888	257 283

Aikuisopiskelun erityispiirre on se, ettei opiskelija yleensä aloita opintojaan tyhjästä. Takana voi olla vuosia tai vuosikymmeniä työkokemusta, aiempia tutkintoja, lyhyempiä koulutuksia sekä työssä ja muussa elämässä hankittua osaamista. Ammatillisen koulutuksen osaamisperusteisuus sopii tähän lähtökohtaan hyvin. Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on tunnistaa ja tunnustaa sellainen aiemmin hankittu osaaminen, joka vastaa suoritettavan tutkinnon ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita.^{3,9}

Aikuisopiskelijan tarkoituksenmukainen opintopolku merkitsee ennen kaikkea sitä, että opiskelija hankkii osaamista, joka häneltä puuttuu. Henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma eli HOKS on tällöin parhaimmillaan paljon enemmän kuin opintojen hallinnollinen asiakirja: se yhdistää aiemman osaamisen, uuden osaamisen tarpeen, opiskelumuodot, työpaikalla oppimisen, tuen ja tulevaisuuden urasuunnitelman.⁹

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointi osoittaa kuitenkin, että henkilökohtaistaminen näyttäytyy opiskelijoille ja henkilöstölle edelleen liian usein teknisenä HOKS-lomakkeen laatimisena. Arvioinnin mukaan henkilökohtaistamista olisi vahvistettava osana jatkuvaa ammatillista kasvua ja urasuunnittelua sekä sovitettava nykyistä paremmin opiskelijoiden erilaisiin

elämäntilanteisiin ja tuen tarpeisiin.¹ Juuri aikuisopiskelijoiden kohdalla tämä ero hallinnollisen ja aidosti pedagogisen henkilökohtaistamisen välillä on keskeinen.

Opiskelun käytännön järjestämiseen tarvitaan vastaavaa joustavuutta. Aikuiset opiskelevat päiväopetuksessa, erilaisissa monimuoto- ja verkko-opiskelun ratkaisuissa sekä työpaikoilla. Työssä oleville erityisen merkittävä mahdollisuus on oppisopimus. Työpaikalla tapahtuva oppiminen voidaan järjestää oppisopimuksella tai koulutussopimuksella, ja opiskelijalla on oikeus opetukseen ja ohjaukseen myös työelämässä oppiessaan.¹⁰ Aikuisopiskelussa työ on siis keskeinen oppimisympäristö.

Joustavuuteen liittyy myös paradoksi. Mitä yksilöllisemmäksi koulutus rakentuu, sitä enemmän opiskelijalta voidaan odottaa kykyä suunnitella, aikatauluttaa ja johtaa omaa opiskeluaan. Aikuisuus ei itsessään merkitse vahvoja opiskelutaitoja tai itseohjautuvuutta. Opintoihin voidaan palata kymmenien vuosien tauon jälkeen. Digitaalisten oppimisympäristöjen, kirjallisten tehtävien tai opiskelun suunnittelun vaatimukset voivat olla aivan toisenlaisia kuin opiskelijan edellisellä koulutuspolulla.¹¹

Aikuinen tarvitsee ohjausta ja oppimisen tukea

Aikuisopiskelijan vahva työ- ja elämäkokemus voi joskus peittää alleen tuen tarpeita. Tuore tutkimus osoittaa, ettei oletus aikuisesta automaattisesti itsenäisenä opiskelijana ole perusteltu. Rinteen ja kumppaneiden¹² Amisbarometri 2022 -aineistoon perustuvassa tutkimuksessa, joka neljäs yli 25-vuotias vastaaja ilmoitti jonkin todetun oppimisen vaikeuden. Yleisimpiä olivat kehitykselliset oppimisvaikeudet ja tarkkaavaisuushäiriö. Oppimisvaikeuksia raportoineet aikuiset kokivat muita useammin, etteivät olleet saaneet riittävästi tukea ja ohjausta. Oppimisvaikeuksia kokevat aikuiset saattoivat olla tyytymättömiä opintojensa etenemiseen, mutta aikuiset kokivat nuoria harvemmin olevansa väärällä alalla ja uskoivat valmistumiseensa nuoria useammin. Aikuisen ammatillinen tavoite voi siis olla hyvinkin selvä ja opiskelumotivaatio vahva, vaikka itse opiskeluprosessissa olisi huomattavia vaikeuksia.

Aikuisopiskelijoiden moninaisuus näkyy myös kieli- ja kulttuuritaustassa. Yli 20-vuotiaita opiskelijoita koskevista luvuista muun kuin suomen, saamen tai ruotsin ilmoittaneiden osuus kasvoi 16,5 prosentista 23,1 prosenttiin vuosina 2019–2024.⁸ Lähes joka neljännen opiskelijan kielitausta oli siten muu kuin kotimainen kieli. Maahanmuuttaneet ja kansainväliset opiskelijat ovat merkittävä osa Suomen tulevaa työvoimaa.

Aikuisopiskelu tapahtuu muun elämän keskellä

Aikuisilla työ, perhe, asuminen, etäisyydet ja toimeentulo määrittävät konkreettisesti sitä, kuinka paljon opiskeluun voidaan käyttää aikaa ja millainen koulutusmuoto on mahdollinen. Taloudelliset reunaehdot ovat muuttuneet viime vuosina olennaisesti. Aikuiskoulutustuki lakkautettiin vuonna 2024 annetulla lailla. Siirtymäkaudella tukea voitiin maksaa vain henkilöille, joiden opinnot ja tukioikeus olivat alkaneet viimeistään 31.7.2024, ja siirtymäkausi päättyi vuoden 2025 lopussa.^{13,14}

Aikuiskoulutustuen lakkauttamisen vaikutuksista ammatilliseen koulutukseen osallistumiseen ei vielä ole perusteita tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Selvää kuitenkin on, että työn ohessa opiskelemisen, oppisopimuksen ja muiden toimeentulon mahdollistavien järjestelyjen merkitys korostuu tilanteessa, jossa yksi aikaisempi työikäisten omaehtoista kouluttautumista tukenut rahoitusmuoto on poistunut. Koulutuksen muodollinen avoimuus ei tästä näkökulmasta vielä tarkoita tosiasiallista saavutettavuutta. Koulutus voi olla tarjolla ja opiskelupaikka saavutettavissa, mutta osallistuminen voi silti olla mahdotonta, jos opiskelu ei sovi yhteen työn, perheen tai toimeentulon kanssa. Aikuiskoulutuksen saavutettavuutta onkin arvioitava hakemisen lisäksi sen perusteella, kenellä on käytännössä mahdollisuus aloittaa opinnot, jatkaa niitä ja saada tutkinto valmiiksi.^{5,7}

Ammatillinen koulutus on yhä enemmän aikuisten työuran siirtymien mahdollistaja

Aikuisopiskelijoiden näkökulmasta ammatillisen koulutuksen tehtävä on laajempi kuin tutkintojen tuottaminen. Se auttaa ihmisiä siirtymään työstä toiseen, palaamaan työelämään, päivittämään osaamistaan ja rakentamaan kokonaan uuden ammatillisen suunnan. Samalla se tukee yritysten ja julkisten palvelujen mahdollisuuksia vastata muuttuviin osaamistarpeisiin.^{4,5}

Tämä korostaa ennakkoinnin merkitystä. Aikuisten koulutustarpeet syntyvät usein nopeasti rakennemuutosten, teknologisen kehityksen ja alueellisten työvoimatarpeiden seurauksena. Koulutustarjonnan pitäisi siksi pystyä vastaamaan sekä tutkintoa tarvitsevien että rajatumpaa uutta osaamista tarvitsevien tilanteisiin. Kaikki osaamisen uudistaminen ei edellytä uutta kokonaista tutkintoa.

Aikuisten ammatillisen koulutuksen onnistumista ei kuitenkaan ratkaise yksin koulutustarjonnan määrä. Olennaista on, pystyykö järjestelmä tunnistamaan ihmisen aiemman osaamisen, tarjoamaan oikean kokoisen koulutusratkaisun, sovittamaan opiskelun hänen elämäntilanteeseensa sekä turvaamaan tarvittavan ohjauksen ja oppimisen tuen. Aikuisopiskelijan koulutuspolku on harvoin uusi alkua tyhjästä. Useammin se on jatkoa jo ehtyneelle työ- ja koulutusuralle – ja parhaimmillaan silta sen seuraavaan vaiheeseen.

Lähteet

1. Kiesi, J., Goman, J., Huhtanen, M., Helve, H., Laine, A., Piilonen, H., Raudasoja, A., Ståhl, B., & Vartiainen, R. (2022). *Ammatillisilla poluilla: Arviointi yksilöllisistä opintopoluista ammatillisessa koulutuksessa* (Julkaisut 26:2022). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_26_2022_Arviointi_yksilollisista_opintopoluista_ammattillisessa_koulutuksessa.pdf
2. Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1998/631>
3. Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2017/531>
4. Opetushallitus. (n.d.-b). *Mitä on jatkuva oppiminen?* <https://www.oph.fi/fi/teemat-ja-kehittaminen/mita-jatkuva-oppiminen>
5. Taskinen, H. (2024). *Ura siirtymä keski-ikässä: Koulutushakupäätöksen ja lähihoitaja-ammatinvalinnan merkitys ja rakentuminen keski-ikäisten lähihoitajakoulutukseen hakeneiden tarinoissa* [Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto]. JYU Dissertations, 778. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-86-0136-4>
6. Opetushallitus. (2026, 16. helmikuuta). *Perusopetuksen jälkeisten koulutusten yhteishaku alkaa 17. helmikuuta*. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2026/perusopetuksen-jalkeisten-koulutusten-yhteishaku-alkaa-17-helmikuuta>
7. Varjo, J., Helander, J., Kalalahti, M., & Murto, V. (toim.). (2024). *Elontila: Elinikäisen ohjauksen kansallinen arviointi 2023–2024* (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2024:42). Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-774-8>
8. Vipunen – opetushallinnon tilastopalvelu (2026). *Ammatillisen koulutuksen uudet opiskelijat, opiskelijat ja tutkinnon suorittaneet* [Tietokantaraportti]. Opetushallitus & opetus- ja kulttuuriministeriö. Haettu 19.8.2026 osoitteesta <https://vipunen.fi/fi-fi/ammattillinen-koulutus>
9. Opetushallitus. (n.d.-a). *Henkilökohtaistaminen*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/henkilokohtaistaminen>
10. Opetushallitus. (n.d.-c). *Työelämässä oppiminen*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tyoelamassa-oppiminen>
11. Rätty, K. (2023). Aikuisopiskelijoiden kokemuksia yhteisten tutkinnon osien (YTO) opiskelusta. *Aikuiskasvatus*, 43(3), 136–147. <https://doi.org/10.33336/aik.127658>
12. Rinne, H., Korkeamäki, J., Nukari, J. M., & Jänkälä, J.-P. (2026). Aikuisopiskelijat ammatillisessa koulutuksessa: Oppimisen vaikeudet, tuen ja ohjauksen saaminen ja opintojen sujuminen. *Aikuiskasvatus*, 46(1), 35–52. <https://doi.org/10.33336/aik.152185>
13. Laki aikuiskoulutusetuista annetun lain kumoamisesta 274/2024. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2024/274>

14. Työllisyysrahasto. (2026, 23. tammikuuta). *Aikuiskoulutustuen lakkautuksen siirtymäaika päättyi 31.12.2025*. <https://www.tyollisyysrahasto.fi/uutiset/aikuiskoulutustuen-lakkautuksen-siirtymaika-paattyi-31.12.2025>